

*Г.І. Пінькас, здобувач
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПОРУШЕНЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

У статті досліджено основні форми порушень здійснення державних закупівель, зокрема корупція і шахрайство. Корупція значно впливає на економіку країни, в тому числі і на державні закупівлі. Корупційні дії при організації і проведенні державних закупівель руйнують конкуренцію, оскільки хабар забезпечує надання неконкурентних переваг. Це підриває ринкові відносини як такі, створює нові, корупційні монополії, знижує ефективність і економічність закупівель у цілому.

Ключові слова: державні закупівлі, ефективність і економічність державних закупівель, корупція, шахрайство, конкуренція.

Постановка проблеми. У своїх дослідженнях організація Transparency International зазначає, що “корупція стала звичним явищем у багатьох провідних індустріальних державах, багатство і стійкі політичні традиції яких дозволяють приховати розмах величезного збитку, що завдається корупцією соціальній і гуманітарній сферам”.

Корупційні дії під час організації і проведення державних закупівель руйнують конкуренцію, оскільки хабар забезпечує надання неконкурентних переваг. Суспільство повинно розуміти, що посадові особи, ухвалюючи рішення, керувалися виключно державними та громадськими інтересами, а не власними.

Громадяни країни повинні знати, що щорічні втрати від корупції, які несе країна, складають багато десятків мільярдів гривень. Це додатковий податок, що відраховується ними не на освіту і медицину, а на збагачення невеликої групи людей. При цьому корупція робить економіку слабкою, владу – неефективною, а країну такою, що зневажають.

Аналіз публікацій. Проблеми порушень здійснення державних закупівель розглядаються багатьма вітчизняними авторами. Найбільше висвітлення отримали питання корупції і шахрайства. Дана проблема є настільки важливою для суспільства, що дослідження її залишається завжди актуальним. Проте особливої уваги потребують дослідження основних форм порушень при здійсненні державних закупівель.

Метою статті є розгляд і аналіз основних форм порушень при здійсненні державних закупівель.

Виклад основного матеріалу. Однією із причин, які впливають на ефективність і економічність використання державних коштів при здійсненні державних закупівель, є порушення при здійсненні торгів. Основними формами порушення при здійсненні державних закупівель є: корупція; шахрайство; конфлікти інтересів; недобросовісна конкуренція; обмежувальна ділова практика [3].

Ми переконані, що основною причиною порушень при здійсненні державних закупівель є корупція і шахрайство.

Як свідчать енциклопедичні словники, слово “корупція” походить від латинського “*corruptio*”, що означає “псування”, “розбещення”, тобто мається на увазі як розбещення окремих посадових осіб державного апарату, так і соціальна корозія, що роз’їдає державну владу і суспільство в цілому.

У 1994 р. Рада Європи запропонувала таке визначення корупції: “Корупція є хабарництвом і будь-якою іншою поведінкою щодо осіб, яким доручено виконання певних обов’язків у державному або приватному секторі, що веде до порушення їх обов’язків, покладених на них внаслідок їх статусу державного посадовця, приватного співробітника, незалежного агента або іншого роду відносин і має на меті отримання будь-яких незаконних вигод для себе або інших”.

Щодо корупції і шахрайства при проведенні державних закупівель, то Світовий банк у “Керівництві з прок’юременту” визначив їх таким чином: “Корупція означає пропозицію, вручення, отримання або здирство цінного предмета з метою впливу на дії державного службовця у процесі конкурсного відбору або виконання контракту”, “шахрайство означає подання фактів із метою впливу на процес конкурсного відбору або виконання контракту у збиток позичальникові і включає змову між учасниками торгів (до або після подачі пропозицій) з тим, щоб штучно підняти ціни до неконкурентного рівня і позбавити позичальника вигод вільної і відкритої конкуренції”.

За даними рейтингу світової корупції, який був опублікований організацією Transparency International, Україна зайняла 99 місце в рейтингу світової корупції – 2006. Це місце наша держава розділила з Грузією, яка також набрала 2,8 бала, що на 0,2 бала більше, ніж у 2005 р. [5].

Рейтинг ґрунтується на результатах опитувань експертів, котрі стосувалися їхніх оцінок рівня корупції в державних секторах 163 країн світу.

Експерт “Transparency International” Міклош Маршал сказав “Німецькій хвилі”, що покращення рейтингу України не означає фактичного зменшення корупції. Покращання рейтингу він вважає швидше “вотумом довіри” українським політикам, які обіцяють боротися з корупцією. “Це визнання з боку міжнародної ділової спільноти, що Україна рухається в правильному напрямку, але перед нею ще довгий шлях”, – сказав М. Маршал. Однією з головних корупційних проблем в Україні експерт назвав недостатній розподіл між політичною та діловою елітами. Серед позитивних зрушень представник “Transparency International” відзначив, що українським ЗМІ тепер легше викривати корупційні скандали. Крім того, другий рік поспіль експерти визнали в Україні менший рівень корупції, ніж у Росії [6].

Слід відзначити, що Тендерна палата України виявила порушення законодавства при використанні державних коштів їх розпорядниками на суму 10,497 млрд. грн., що становить 96, 5 % досліджених держзакупівель [4]. При цьому було досліджено чотири тисячі держзакупівель на загальну суму 10,875 млрд. грн.

Основними причинами таких порушень законодавства залишаються: навмисне обмеження конкуренції, прояв корупції на всіх етапах держзакупівель, лобіювання інтересів окремих учасників, неправильне застосування положень законодавства або навіть пряме ігнорування і навмисне ухилення замовниками від виконання вимог закону, а також відсутність прозорості під час проведення торгів.

Наслідком таких порушень є розкрадання значних державних коштів через лобіювання участі в торгах “фіктивних підприємств”, проведення “фіктивних торгів”, “відкати” і корупція і, як результат, завищення закупівельних цін на товари, роботи і послуги, а також погіршення якості закупленої продукції.

Безумовно, корупція значно впливає на економіку країни, в тому числі і на державні закупівлі. Зокрема, корупційні дії під час організації і проведення державних закупівель руйнують конкуренцію, оскільки хабар забезпечує надання неконкурентних переваг. Це підриває ринкові відносини як такі, створює нові, корупційні монополії (часто пов’язані з організованою злочинністю), знижує ефективність і економічність закупівель у цілому.

Таким чином, корупція позбавляє державу можливості забезпечувати дотримання чесних ринкових правил при здійсненні тендерів, що дискредитує і саму ідею ринку, і авторитет держави як арбітра і судді. Практично склалася ситуація, коли корупція стала найважливішим гальмом формування цивілізованих ринкових відносин, участі у торгах підприємств малого і середнього бізнесу, економічного зростання.

Корупція і шахрайство призводить до недобросовісної конкуренції. Недобросовісна конкуренція – це нечесні дії підприємця, що спрямовані на усунення чи обмеження конкуренції на ринку через використання чужої ділової репутації, створення перешкод конкуренту та досягнення неправомірних переваг у конкуренції на ринку, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці. Протягом 2002-2006 років органами Антимонопольного комітету України виявлено і припинено 2165 проявів недобросовісної конкуренції. Найбільш поширеними категоріями порушень у вигляді недобросовісної конкуренції були дії, пов’язані з неправомірним використанням знаків для товарів і послуг та інших позначень, фірмових найменувань, дискредитацією господарюючого суб’єкта, тобто дії, спрямовані на неправомірне використання ділової репутації господарюючих суб’єктів, створення перешкод господарюючим суб’єктам у процесі конкуренції [7].

Слід зазначити, що створення умов для недобросовісних дій учасників торгів виникає при невикористанні права учасником за зверненням до замовника за роз’ясненнями. Проте під час оцінки тендерних пропозицій виникає можливість виникнення шантажу щодо подання скарги і, як наслідок, призупинення процедури торгів, під час якої термін дії тендерної пропозиції може бути закінченим.

Якщо недобросовісність замовника можна виявити при здійсненні контролю, то недобросовісність постачальника виявити складніше. Однак

існують непрямі ознаки змови між учасником та організатором торгів, зокрема, у випадках:

- встановлення дискримінаційних вимог до учасників;
- забезпечення участі у торгах не більше двох учасників;
- значного збільшення вартості продукції, яка пропонується постачальником порівняно з попередніми заявками при відсутності значних змін ринку;
- значної зміни у вартості продукції пропозицій постачальників;
- зниження кількості учасників конкурсу;
- однакових помилок при оформленні тендерних пропозицій;
- неврахування у цінах постачальників витрат, наприклад, витрат на доставку.

Більшість порушень у сфері державних закупівель бувають на стадіях підготовки тендерної документації та проведення тендера, коли свідомо встановлюються дискримінаційні умови.

Під обмежувальною діловою практикою маємо на увазі форми і методи ведення бізнесу, що ґрунтуються на зловживанні своїм пануючим положенням на ринку і виражаються в обмеженні вільної конкуренції і чиненні тиску на інших. До найбільш поширених дискримінаційних обмежень цієї практики включені такі умови, які:

- обмежують участь у конкурсі;
- зобов'язують покупця придбавати послуги, в яких він не має потреби та інші.

Висновки. Таким чином, для забезпечення оптимального балансу інтересів замовників і менеджерів держпідприємств, підприємців і громадян необхідно й достатньо, щоб вітчизняна система державних закупівель відповідала досить простим і загальновідомим принципам, тобто була раціональною, ефективною, прозорою, недискримінаційною і такою, що мінімізує корупцію. Виконання цих принципів для замовників і менеджерів держпідприємств дозволить купувати товари, виконувати роботи й послуги потрібної якості за максимально низькою ціною, не потопаячи в надмірно складних бюрократичних процедурах. Для підприємців трансакційні витрати будуть прийнятні, а процедури відстоювання своїх інтересів доступні та ефективні, тоді як громадяни мають вільний доступ до інформації про те, в який спосіб держава витрачає їхні податки.

Список літератури

1. Больше всего фактов взяточничества выявлено в тендерной сфере. – 14.06.2006 // <http://ua-tenders.com/rubrics/news/investigations>.
2. Звіт коаліції проти корупції за 2006 рік // <http://www.transparency.org>.
3. Ломакина О. Бизнес-этика при проведении государственных закупок // Международный учебный центр МОТ, 2003 // <http://gz.murman.ru>.
4. Новини ТПУ // www.tpu.net.ua/news.
5. Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти: Закон України від 22.02.2000 (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 20. – С. 148.
6. РБК-Україна Інформаційна агенція // www.rbc.ua.

7. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2002-2006 рр. // www.amc.gov.ua.
8. Симоненко В. Корупція – це реальна загроза безпеці держави // www.nts.com.ua/ Ukraine.
9. Ткаченко Н.Б. Управління державними закупівлями: Монографія. – К.: Вид-во “Книга”, 2007. – 296 с.

Summary

In the article it is investigated the main forms of violations in government purchases realization, in particular, corruption and swindle. A corruption considerably influences the economy of country, including the government purchases. Corruption actions during organization and leadthrough of government purchases destroy competition, because of noncompetitive advantages graft provided by the grant. It blows up the markets relations, creates new, corruptions monopolies, reduces efficiency and economy of purchases at all.

Отримано 05.12.2007

Пінькас, Г.І. Дослідження проблем порушень при здійсненні державних закупівель [Текст] / Г.І. Пінькас // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – Вип. 22. - С. 57 - 62.